

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, dnia 16.07.2018 r.

Zespół do spraw Wykonywania Kar

IX.517.1702.2017.ED

Notatka z czynności przeprowadzonych w dniu 2 lipca 2018 r. w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie

W dniu 2 lipca 2018 r. do Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie udali się: dr Hanna Machińska – Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich, dr Ewa Dawidziuk – Dyrektor Zespołu do Spraw Wykonywania Kar oraz dr Marcin Mazur – Zastępca Dyrektora tego Zespołu. Spotkanie rozpoczęło się oraz zakończyło rozmową z Dyrektorem Ośrodka – dr n. med. Ryszardem Wardeńskim.

W dniu wizytacji w Ośrodku przebywało 55 pacjentów, najmłodsza osoba miała 22 lata, najstarsza zaś 79 lat. Pacjenci zlokalizowani są w trzech oddziałach. Oddział IV nadal nie funkcjonuje, mimo że pomieszczenia dawnego zakładu psychiatrycznego o podstawowym zabezpieczeniu stoją puste. Brakuje oficjalnych decyzji Ministerstwa Zdrowia w tym zakresie, przy maksymalnej pojemności Ośrodka określonej nadal na 60 miejsc. Przy systematycznym napływie pacjentów do KOZZD, wkrótce zapewne liczba ta zostanie osiągnięta.

Warunki poszczególnych oddziałów różnią się pomiędzy sobą, zwłaszcza co do liczebności pokoi. Te, które są najbardziej zaludnione (pokoje 8 - osobowe) nie dysponują zbyt dużą powierzchnią wolnej przestrzeni. Łóżka są dwupiętrowe, brakuje miejsca na rzeczy osobiste. Takie warunki nie tylko naruszają przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym, który

stanowi o pokojach 2-osobowych, ale też naruszają prawo do humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, prawo do poszanowania życia prywatnego i nie stwarzają odpowiednich warunków terapeutycznych.

W trakcie wizytacji rozmowy przeprowadzono łącznie z 21 pacjentami Ośrodka. Wszyscy zostali poinformowani o przepisach RODO – wręczono formularze. Rozmowy były przeprowadzane na osobności, bez możliwości zapoznania się z przebiegiem rozmowy przez pracowników ochrony, jednakże w zasięgu ich wzroku.

Uwagi zgłoszone przez pacjentów oddziału II i III (ze względu na ograniczony czas wizytacji przedstawiciele RPO nie przeprowadzili rozmów w oddziale I), dotyczyły następujących zagadnień:

1. Problemy bytowe.

Pacjenci skarżyli się na trudne warunki bytowe, przeludnienie pokoi. Sale 8-osobowe, z łózkami piętrowymi na oddziale II, stanowią dużą uciążliwość dla umieszczonych w nim pacjentów. Ciasne pokoje, ograniczona przestrzeń, brak mebli, szafek do przechowywania produktów. Brakuje miejsca na odzież i artykuły żywnościowe (mają część szafki i szufladę pod łóżkiem), powierzchnia przypadająca na osobę jest mniejsza niż w więzieniu. Posiłki mogą być spożywane tylko w jadalni.

2. Przepustki.

Pacjenci skarżyli się na brak możliwości otrzymania przepustek w związku ze śmiercią osób najbliższych (ustawa nie przewiduje takiej możliwości). Dwóch pacjentów kierowało prośby do Sądu Okręgowego w Płocku o zgodę na udział w pogrzebie ojca/matki, jednakże sąd odrzucał wnioski pacjentów, gdyż „przepisy ustawy nie przewidują rozstrzygnięcia przez sąd kwestii czasowego opuszczenia ośrodka przez osobę umieszczoną w nim na leczeniu”. W rozmowie z przedstawicielami RPO pacjenci byli rozżaleni, że nie mogli pożegnać rodziców, prosili o interwencję, aby w przyszłości sytuacja się nie powtórzyła, gdy drugi z rodziców również umrze.

3. Prawo do prywatności.

Pacjenci wskazują na naruszenie prawa do intymności: kamery bez maskowania części intymnych, możliwość przeglądania zapisu monitoringu przez różne osoby, częste kontrole osobiste z naruszeniem intymności, nadmierny rygorizm, obecność pracowników ochrony w czasie badań lekarskich zarówno na terenie Ośrodka (konsultacje internistyczne),

jak i poza KOZZD, w publicznych placówkach służby zdrowia (konsultacje specjalistyczne).

4. Zakaz palenia papierosów.

Zakaz obowiązuje również w przestrzeni otwartej, w czasie spacerów. Pacjenci skarżą się na tę kwestię.

5. Widzenia.

Nieuzasadniona ingerencja ochrony w czasie widzeń z rodziną – osoby odwiedzające pacjentów są ograniczane w kontakcie fizycznym, np. mąż – pacjent nie może dotknąć żony, wziąć za rękę, pocałować, przytulić. Dotyczy to również odwiedzających pacjentów dzieci i wnuków. Pełnomocnicy bardzo rzadko przyjeżdżają, kontakt z nimi odbywa się głównie za pomocą aparatów telefonicznych.

6. Badanie lekarskie.

Pacjenci wskazywali, że w czasie badania przez lekarza, pacjent jest zapięty w kajdanki, dodatkowo w pokoju lekarskim przebywa pracownik ochrony.

7. Kontakt telefoniczny ze światem zewnętrznym.

Pacjenci korzystają z telefonów komórkowych lub aparatów telefonicznych zainstalowanych na korytarzach poszczególnych oddziałów. Zgodnie z art. 29 ustawy, „osoba stwarzająca zagrożenie umieszczona w Ośrodku ma prawo, za zgodą kierownika Ośrodka, do kontaktu z innymi osobami za pośrednictwem telefonu lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej, a także prawo do kontaktu osobistego z osobami ją odwiedzającymi. Kierownik Ośrodka może odmówić zgody lub cofnąć zgodę na określony sposób kontaktu lub kontakt z określonymi osobami, **jeżeli kontakt taki może spowodować wzrost zagrożenia niebezpiecznymi zachowaniami ze strony osoby stwarzającej zagrożenie umieszczonej w Ośrodku albo zakłócić prowadzone postępowanie terapeutyczne**”.

Pacjenci skarżą się, że telefony komórkowe są im często zabierane przez dyrektora KOZZD, jako forma kary dyscyplinarnej, za niewłaściwe zachowanie. Poza tym, mogą być one używane wyłącznie w pokojach. Większość rozmówców wskazywała ten problem jako bardzo dla nich istotny i niezrozumiały. Prowadzą głodówkę twierdząc, że to jedyna metoda aby Dyrektor zmienił zdanie i oddał im telefon.

Dyrektor KOZZD poinformował pracowników Biura RPO o interpretacji Prezesa Sądu Okręgowego w Płocku (Nr rej. OA-0832-27/18, pismo z 27.06.2018 r.), dotyczącej prawa do korzystania z telefonów przez pacjentów KOZZD. Na prośbę Dyrektora, Prezes Sądu dokonał interpretacji art. 29 ustawy i na nią powoływał się Dyrektor odbierając telefony komórkowe pacjentom (pacjenci wiedzieli o piśmie Prezesa Sądu i mówili o tym przedstawicielom RPO).

Uważamy, że mimo ustawowej możliwości niewyrażenia zgody lub możliwości cofnięcia uprzednio wyrażonej zgody na korzystanie z telefonu komórkowego, Dyrektor powinien stosować przewidziane możliwości, tylko gdy faktycznie zajdzie taka potrzeba, zgodnie z ustawowymi przesłankami - jeżeli kontakt taki może spowodować wzrost zagrożenia niebezpiecznymi zachowaniami ze strony osoby stwarzającej zagrożenie umieszczonej w Ośrodku albo zakłócić prowadzone postępowanie terapeutyczne. Nie każda sytuacja będzie mieściła się w tych przesłankach. Niedopuszczalne jest też stosowanie odpowiedzialności zbiorowej i odbieranie telefonów większej grupie pacjentów za np. niewłaściwe odezwanie się w stosunku do pielęgniarki przez jednego z nich.

Zgodnie ze stanowiskiem Prezesa SO w Płocku, „kierownik Ośrodka może wyrazić pacjentowi zgodę na kontaktowanie się z określonymi osobami tylko z wykorzystaniem telefonu służbowego KOZZD, a w szczególności, gdy istnieje sytuacja gdy przywilej posiadania prywatnego telefonu komórkowego pacjent wykorzystuje do zakłócenia porządku ustalonego przez kierownika Ośrodka i zapisanego w regulaminie Ośrodka”.

Prezes SO w Płocku odwołuje się także do art. 28 ust. 1 ustawy, zgodnie z którym „osoba stwarzająca zagrożenie umieszczona w Ośrodku nie może posiadać przedmiotów, które mogą posłużyć do zakłócenia porządku lub bezpieczeństwa w Ośrodku”. Jednocześnie za zakłócenie porządku Prezes Sądu uznaje także nieprzestrzeganie regulaminu Ośrodka.

Zdaniem przedstawicieli RPO, takie stanowisko Prezesa Sądu Okręgowego i interpretację art. 28 i 29 ustawy, trudno zaakceptować. Po pierwsze Prezes wskazuje na sytuację zabrania telefonu komórkowego, a jednocześnie umożliwienie pacjentowi kontaktowania się za pomocą telefonu stacjonarnego KOZZD. Pojęcie telefon należy odnieść zarówno do telefonu komórkowego, jak i stacjonarnego. Ustawodawca przewidział też określone przesłanki niewyrażenia zgody bądź cofnięcie zgody na kontakt z innymi osobami za pośrednictwem telefonu. Niezrozumiałe jest zatem prowadzenie argumentacji w

kierunku zabrania telefonu komórkowego, a pozostawienia możliwości telefonowania poprzez aparat znajdujący się na korytarzu oddziału mieszkalnego. Oznacza to bowiem w praktyce brak podstaw do cofnięcia zgody na kontakt telefoniczny – rodzaj telefonu nie powinien mieć najmniejszego znaczenia przy podejmowaniu decyzji przez dyrektora. Jeśli dyrektor cofa zgodę na kontaktowanie się za pośrednictwem aparatu telefonicznego i są ku temu ustawowe przesłanki, to oznacza to każdy telefon. Pozostawienie możliwości telefonowania za pomocą aparatu oddziałowego, a zabranie komórkowego, jest działaniem niespójnym i pokazującym, że faktycznie nie zaszły okoliczności cofnięcia zgody, enumeratywnie wymienione w art. 29 ustawy.

Faktem jest, że jak podkreśla Prezes SO, art. 29 ust. 1 ustawy nie mówi o telefonie komórkowym, a jedynie o prawie, za zgodą kierownika Ośrodka, do kontaktu z innymi osobami za pośrednictwem telefonu. W pojęciu telefon mieszczą się jednak zarówno telefony stacjonarne, komórkowe, jak i aparaty umieszczone w oddziałach mieszkalnych. Przyjęcie zaś dotychczas zasady, wzorem innych podmiotów leczniczych, zwłaszcza zakładów psychiatrycznych, że pacjenci korzystają z własnych telefonów komórkowych, powoduje że zmiana tego stanu rzeczy jest obecnie trudna.

Poza tym, należy zwrócić uwagę, że jak dotąd cofnięcie zgody na posiadanie telefonu komórkowego nie wiązało się z wydawaniem zarządzeń przez dyrektora i miało miejsce na różne, z góry nieokreślone okresy czasu, wyraźnie uzależnione od zachowania pacjenta. Dyscyplinowanie pacjentów poprzez takie działania rodziło protesty pacjentów w postaci prowadzonych głodówek i liczne skargi. Wyraźnie brakuje przejrzystych zasad i konsekwencji w działaniu. Pozytywna komunikacja, określenie jasnych i przejrzystych zasad w omawianym przedmiocie, zapewne pomogłoby w ukształtowaniu lepszej atmosfery między pacjentami a Dyrektorem KOZZD, na którego pacjenci składali liczne skargi w czasie indywidualnych rozmów.

Liczba skarg jaka została przyjęta w tym temacie pokazuje, że odbieranie telefonów jest formą dyscyplinowania pacjentów przez Dyrektora KOZZD, a decyzje o cofnięciu zgody na korzystanie z telefonu komórkowego nie mieszczą się często w ustawowych podstawach takiej decyzji. Dodatkowo dokonywanie przez Prezesa Sądu Okręgowego w Płocku interpretacji art. 28 i 29 ustawy, na wniosek Dyrektora KOZZD, nie mieści się w kompetencjach Prezesa i nie ma uzasadnienia w świetle art. 22 ustawy Prawo o ustroju

sądów powszechnych. Dyrektor KOZZD kształtując atmosferę panująca w Ośrodku, powinien zaś z rozwagą powoływać się na tego rodzaju interpretacje, zwłaszcza że nie mogą być one uznane za wiążące.

8. Korespondencja.

Jak podkreślił Dyrektor KOZZD, każda korespondencja, bez wyjątku, jest nadzorowana, aby zapobiec przemycaaniu środków niedozwolonych - takiej kontroli był poddany list z Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z sądu, czy z Biura RPO. Przedstawiciele Rzecznika zwrócili uwagę, że tego typu działania są bezprawne. Pacjenci również podnosili nadzorowanie korespondencji, skarżąc się, że pacjent musi otworzyć kopertę i powiedzieć od kogo otrzymał list. Zdaniem przedstawicieli RPO, obecnie wobec braku regulacji ustawowej, nie ma żadnych podstaw do nadzorowania korespondencji.

9. Biegli.

Pacjenci wskazywali, że w Sądzie Okręgowym w Płocku zawsze wyznaczani są ci sami biegli, którzy przyjeżdżają do Ośrodka i po godzinnej rozmowie w monitorowanej sali widzeń przygotowują opinię, odmienną od tej opracowanej przez osoby pracujące na co dzień z pacjentem w Ośrodku. Przy czym zgłaszały to osoby, w przypadku których Dyrektor Ośrodka wystąpił o nieprzedłużanie dalszego pobytu i wypisanie z KOZZD, z zastosowaniem nadzoru prewencyjnego.

10. Opieka medyczna.

Pacjenci podnosili, że mają ograniczony dostęp do stomatologa (tylko więzienny), po powrocie zaś z zewnątrz są poddawani kontrolom osobistym. Ponadto, świadczenia medyczne są im udzielane z zastosowaniem kajdanek i w obecności pracowników ochrony.

11. Zamiana nadzoru na pobyt w Ośrodku.

Pacjenci wskazywali, że po odbyciu kary pozbawienia wolności przebywali przez kilka miesięcy na wolności, jednakże na skutek zażalenia wniesionego przez prokuratora, sąd wyższej instancji decydował o zamianie nadzoru prewencyjnego na pobyt w Ośrodku.

12. Traktowanie pacjentów

Pacjenci wskazywali, że Dyrektor podnosi na nich głos, często zabiera pacjentom telefony komórkowe. Nie rozumieją takiego zachowania. Podnosili, że pracownicy Ośrodka bardzo restrykcyjnie traktują zachowania pacjentów i często zakładają im karty agresji.

Nikt z pacjentów nie skarżył się na jakość podawanych posiłków (catering przywożony jest z jednej z okolicznych restauracji), czy możliwość dokonywania zakupów. Znalezienie innego rozwiązania w stosunku do poprzedniego (pracownik socjalny jeździł po zakupy do sklepu) i umożliwienie pacjentom zamawiania z listy 200 artykułów w sklepie, a następnie dowożenie zamówionych artykułów do KOZZD-u, spowodowało, że pacjenci nie wskazywali tego problemu w trakcie wizytacji 2 lipca 2018 r. Jeszcze w marcu 2018 r. problem z zakupami urastał do takiej rangi, że pacjenci buntowali się poprzez odmawianie przyjmowania posiłków. To pokazuje, że niekiedy wprowadzenie innego rozwiązania określonego problemu, eliminuje napiętą atmosferę.

Podsumowanie

Zalecenia przedstawiane w poprzednich raportach z wizytacji są w większości nadal aktualne. Rekomendacje sformułowane po wizytacji w dniu 2 lipca 2018 r. są następujące:

A. Postulujemy zaprzestanie nadzorowania korespondencji z Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu oraz z sądów i urzędów administracji publicznej. Jakakolwiek forma kontroli tej korespondencji, w tym jej nadzorowanie, nie ma podstaw prawnych.

B. Zalecamy rozważenie przez Dyrektora KOZZD wprowadzenia zajęć kulturalno-oświatowych lub w jakikolwiek sposób urozmaicenie spędzania czasu wolnego przez pacjentów. Popieramy prowadzenie biblioteki i dostarczanie prasy pacjentom.

C. Zalecamy wydłużenie możliwości spędzenia czasu na terenie rekreacyjnym Ośrodka. Aktywność fizyczna ma bowiem duże znaczenie dla zdrowia somatycznego pacjentów.

D. Zalecamy współpracę Dyrektora KOZZD z Ministerstwem Zdrowia w zakresie poprawy warunków bytowych pacjentów, zapewniających możliwość prowadzenia terapii i poszanowanie praw pacjentów.

E. Zalecamy aby Dyrektor korzystał z uprawnienia przewidzianego w art. 29 ustawy zgodnie z jego treścią i w razie cofnięcia zgody na korzystanie z telefonu każdorazowo wydawał zarządzenie, z pouczeniem pacjenta o możliwości jego zaskarżenia do sądu, przy czym cofnięcie zgody na korzystanie z telefonu (niezależnie od tego czy jest to telefon komórkowy czy stacjonarny), może mieć miejsce jedynie w dwóch wskazanych

ustawowo okolicznościach - jeżeli kontakt taki może spowodować wzrost zagrożenia niebezpiecznymi zachowaniami ze strony osoby stwarzającej zagrożenie umieszczonej w Ośrodku albo zakłócić prowadzone postępowanie terapeutyczne. Cofnięcie zgody na korzystanie z telefonu komórkowego nie może być rodzajem kary dyscyplinarnej i w taki sposób być stosowane. Zarządzenie o cofnięciu zgody powinno także precyzyjnie wskazywać powody takiej decyzji dyrektora – jakie konkretnie zachowanie pacjenta spowodowało taką decyzję.

F. Zalecamy aby obraz monitoringu z miejsc, w których pacjenci są poddawani kontroli osobistej oraz z łazienek, posiadał maskowanie stref intymnych.

Opracowała: dr Ewa Dawidziuk

na podstawie informacji zebranych przez wszystkich uczestników wizytacji